

שמעתא למיקתא

האם אפשר לצאת ידי חובה הבדלה דרך הטלפון

א. חיוב הבדלה במוצ"ש. ב. חובת נשים בהבדלה. ג. שומע כעונה / סוגי מכשירי הגברה. ד. שמיעה ע"י כלי הגברה. ה. שומע כעונה דרך מכשירים אלקטרוניים. ו. בשעת הדחק.

א. חיוב הבדלה במוצ"ש

מבואר בפסחים (קו.) דכשם שמקדשים את השבת בכניסתה בקידוש הלילה כך מקדשים אותה ביציאתה בהבדלה. ודעת הרמב"ם (מצוה קנה, שבת פכ"ט ה"א), **הסמ"ג** (עשין כט) ו**החינוך** (נ"שה לא) שחובה זו היא מדאי' ונפקא לן מזכור את יום השבת לקדשו, בין בכניסתו ובין ביציאתו וכמ"ש **המגיד משנה** (שם), אלא שכת' שם דיש חולקים ע"ז וס"ל שההבדלה אינה אלא מד"ס, וכן הביא **המאירי** (ברכות כ.). ומי"מ הבדלה "על הכוס" לכו"ע היא מדרבנן כמ"ש **הרמב"ם** (שם ה"ו).

ועובדא הוה באשה זקנה אלמנה אשר קשה לה להבדיל בעצמה כל מוצ"ש, וע"כ ביקשה מנכדיה שיוציאהו יד"ח, ושאל השואל האם רשאים להוציאה יד"ח דרך הטלפון, כיון דקשה הדבר לבוא כל מוצ"ש עד לביתה מחמת המרחק.

ב. חובת נשים בהבדלה

ראשית כל יש לדון האם נשים חייבות בהבדלה. והנה לפי הסוברים דחובת הבדלה דבר תורה כנ"ל, כיון דכבר דרשו חז"ל **בשבעות** (פ.) דזכור ושמור בדיבור א' נאמר, נקטינן דכל שיטתו בשמירה ישנו בזכירה, וע"כ נשים חייבות בקידוש היום, וממילא י"ל דגם בהבדלה חייבות. וכן הוא **במאירי** (שם) דהבדלה אף היא בכלל קידוש, וגדולי המחברים מנאוו מ"ע עם הקידוש ולדעת זה הבדלה מה"ת קידוש, והיא חייבות בה כמו שחייבות בקידוש.

אולם אם החיוב הוא מדרבנן יש לעיין אם חייבות חז"ל להבדיל, ובאמת **במאירי** (שם) כתב דלסוברים שאין חיוב הבדלה אלא מד"ס מ"מ נשים חייבות בה מדברי סופרים כאנשים, שתקנת חכמים בהבדלה כמצות התורה בקידוש, ע"כ. וכ"כ **המגיד משנה** (שם) דדומיא דקידוש תקנה. אולם **הב"י** (סס"י רצז) כתב בשם **הארחות חיים** (הל' הבדלה אות יח) דנשים אין מבדילות לעצמן, שאין הבדלה תלויה בשמירת שבת אלא רבנן אסמכוהו אקרא. והר"י כתב דכשם שחייבות בקידוש חייבות בהבדלה, עכ"ל. וביאר **הב"ח** (שם) דהסוברים דאין נשים מבדילות לעצמן כי הבדלה חובה מדרבנן ולא תקנהו בנשים. ו**המ"ב** (סי"ק לד) הביא **מהפמ"ג** שביאר דס"ל דהבדלה כיון שהיא בחול אינה תלויה בעניני דיני שבת והיא בכלל שאר מצות שהזמן גרמא דנשים פטורות.

וכבר פסק **השו"ע** (סס"י רצז) בדעה ראשונה דנשים חייבות בהבדלה כשם שחייבות בקידוש, אלא דשוב הביא דיש מי שחולק. וע"כ כתב **הרמ"א** (שם) דלא יבדילו לעצמן רק ישמעו הבדלה מן האנשים, ע"כ. אולם הכרעת **המ"ב** (סי"ק לה) כשיטת הב"ח (שם) דאפי' למי"ד שפטורות מ"מ יכולות להמשיך על עצמן חיוב ולהבדיל לעצמן, אלא דאין להקל בזה אלא כשאין לה ממי לצאת כי המנהג שנשים אין שותות מכוס הבדלה.

מעתה כיון דנקטינן להחמיר נשים חייבות בהבדלה, בני"ד ודאי דיש להשתדל להוציאה יד"ח. אלא דאכתי יש לדון אם מהני להוציאה יד"ח דרך הטלפון.

ג. שומע כעונה / סוגי מכשירי הגברה

איתא **בסוכה** (ה.) דע"י שמיעה מחבירו יד"ח מצות התלויות בדבור אפילו אלו שחיובם מה"ת משום "שומע כעונה". וע"י בגליון ע"יט גדר של שוכ"ע. אלא שבני"ד יש לדון בזה כיון שאינו שומע באופן טבעי אלא ע"י מכשירים ודלמא בכה"ג לא אמרינן שוכ"ע.

ונפ"מ בזה נמי לענין לצאת יד"ח מצות התלויות בשמיעה כקול שופר, מקרא מגילה וכדו' כששומע דרך רמקול או שידור חי ברדיו כיון ששמיעה זו שומיעה טבעית פורת שלפי המומחים בעיקר אין כאן הגברת קול האדם אלא חיקוי של הקול. וכן הוא לענין שמיעה דרך הטלפון בפרט שבזמנו שהקשר טלפוני וכדו' הוא דיגיטלי וע"כ לפי המומחים אינו הקול של המדבר כלל.

ועוד יש לדון ששומע ע"י מכשירי שמיעה, המתחלקים בעיקר לשתי סוגי א' מכשיר הבנוי ע"י מיקרופון הקולט הנשמעים הם חיקוי של פנימי המעבד הנתונים, ורמקול המשמיע קולות לתוך האוזן החיצוני. ולפי המומחים גם במכשיר זה הקולות הנשמעים הם חיקוי של הקולות שנקלטו ע"י המיקרופון ונעבדו ע"י המחשב. ב' שתל קוקליארי (COCHLEAR IMPLANT) המורכב מחלק פנימי שמשתיילים ע"י ניתוח וחלק חיצוני המתחבר לפנימי. החלק החיצוני יש בו מיקרופון ומחשב שמעבד הקול שנקלט ע"י המיקרופון, ומשדר ישר דרך השתל לעצב הפנימי (ולא דרך האוזן החיצוני והפנימי), מכשיר זה חלוק ממכשיר הראשון לא רק באופן שידור הקול כנ"ל, אלא גם לענין איכות הקול הנשמע, כי הוא רק קולט חלק מתדרי הקול העקרים לשמיעת קול הדבור, וע"כ האדם שומע באופן שונה מאדם רגיל בפרט בשמיעה מורכבת מסוגים שונים של קולות כגון שיר מוזיקלי וכדו'. [ולענין שימוש מכשירים אלה בשבת, ע"י **בש"כ** (פ"ב אות כח)].

ד. שמיעה ע"י כלי הגברה

כתב **בתשובת הרא"ש** (ככל פה סי' יג) דחרש שדינו כשוטה אינו אלא כשאינו שומע כלל, אבל אם הוא שומע כשמדברים עמו בקול רם, אין זה חרש, אלא שכבדה אזנו משמוע. וכן פסק **השו"ע** (ח"י"ב סי' רלה טע"ט).

וע"י **בשו"ת הלכות קטנות** (ח"י"ב סי' מה) שכתב שחרש שמדבר ואינו שומע אלא על ידי כלי כמין חצוצרות אצל אזנו, חייב במצות שופר, דאטו מפני שכבדה אזנו משמוע יפטר משמיעת שופר, ולא אמרו שחרש פטור אלא כשאבד ממנו חוש השמע מכל וכל. וכיו"ב אמרו (סוכה לד.) לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה, ואף אנו נאמר שמיעה ע"י דבר אחר שמה שמיעה, ע"כ. וכן פסק **בשו"ת קול גדול** (סי' ט) שכשם שראיה ע"י בתי עינים חשיבה ראייה, כך שמיעה ע"י חצוצרות נחשבת שמיעה, ונקרא פקח, וחייב במצות, ומוציא אחרים יד"ח. וכ"כ **הפ"ח** (אה"ע סי' קכא טו) ו**הרע"א** (תנ"ס סי' טז). וכן פסק **המ"ב** (סי' תקפ"ט סי' ד).

ולפ"מ אילו פעולת רמקול הוא הגברת קול יש מקום לומר שיוציאים יד"ח אף ע"י שמיעה באמצעות כלי זה. אולם לפי המומחים אין הרמקול מגביר הקול אלא הוא מחקה אותו כנ"ל, וא"כ אכתי יש לדון אם יוצאים יד"ח ע"י שמיעה באמצעות מכשירים אלו.

ה. שומע כעונה דרך מכשירים אלקטרוניים

והנה כתב **המנחת שלמה** (ח"א סי' ט ד"ה וכן אמנם, ד"ה אות א וד"ה קצור וד"ה וקל וחומר) שהשומע קול שופר או מקרא מגלה ע"י הטלפון או רם - קול (אף אם נאמר שהקול לא משתנה כלל ולענין שופר דינו כתוקע לתוך הבור) לא יצא יד"ח, משום דדוקא כשרושם שמיעת האוזן נעשה באופן ישר ע"י קול השופר שמזעזע את האויר ויוצר בו גלי קול אז חשיב כשומע קול שופר, משא"כ כשהאוזן שומעת רק תנודות של ממברנה אע"פ שגם אותן התנודות יוצרות באויר גלי קול ממש כדוגמת קול השופר אפ"ה מסתבר שרק קול תנודות ממברנה הוא שומע ולא קול שופר, וכן דעת המומחים שדרך מכשירים הנ"ל אין האדם שומע קול המדבר כלל, ולפ"ו אנשים אשר אזנם כבדה משמוע ומשתמשים במכשיר לקרב את קול המדבר לאזנם אינם יוצאים כלל חובת שופר ומקרא מגילה וכדו', כי עד כאן לא אמרינן שומע כעונה אלא כשומע קול המדבר ממש. וק"ו לפ"מ שאם שומע דרך רדיו שאינו יד"ח וגם אינו רשאי לענות אמן אחר המברך, כי רדיו הוא יותר גרוע מרם - קול וטלפון, כי חוץ מזה שהמיקרופון הקולט את קול האדם מוליד למשדר רק זרמים משתנים כמו בטלפון, אף גם זה יש כאן שהם אינם הולכים כלל ישר אל המגנט שבמקלט הרדיו אלא בתחלה הם נישאים על גלי הרדיו היוצאים מהמשדר אשר ירצו באותה המהירות של האור והם ממלאים כאן את התפקיד שהחוטים עושים בטלפון כו', ע"כ.

ועי"ש (ד"ה ואע"פ) שהביא **מההלכות קטנות** (ח"י"ב סי' רעז) שנשאל לענין בני"א שישוּבין במערה וקורין את המגלה ואחד שומע מרחוק הבת קול וכן בשופר אם יצא, והשיב דכיון דבעינן שומע ומשמיע, ואותו בת קול שנקשר ונצטייר באויר ופורח אין לו עוד קשר עם המשמיע, לא יצא, דבעינן שומע מן הפה, ולפי זה אפשר שעדים ששמעו בת קול של מגדף שאין מעידין ואין ב"ד מקבלין בת קול, ע"כ. וכן **בדעת תורה** (סי' תרפ"ט) ו**בה"י ענגיל** (ברכות כה. ד"ה ערוה) למדו מההלכות קטנות דלא מהני לצאת יד"ח בשמיעה במצוות ע"י הטלפון.

[המשך בעמוד הבא]

שגג ולא התפלל מנחה בע"ש ונזכר לאחר שסיימו תפילת ערבית כיצד ינהג

אמרינן בברכות (כו.) אמר ר' יוחנן טעה ולא התפלל ערבית מתפלל בשחרית שתיים, שחרית מתפלל במנחה שתיים. ואמרינן עוד שם משמיה דר' יוחנן - טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית ב', ואין בזה משום דעבר יומו בטל קורבנו.

ות"ר (שם ע"ב) טעה ולא התפלל מנחה בע"ש ותפלל בליל שבת שתיים, טעה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל במוצאי שבת שתיים.

וכתב הרשב"א (ברכות כו.) ומיהו דוקא בזמן תפלה, לפי שכיון שהוא זמן תפלה והוא עסוק בתפלתו חוזר ומשלים מה שטעה בתפלתו, אבל שלא בזה זמן תפלה לא, שאל"כ מאי מתפלל ערבית שתיים ומתפלל מנחה שתיים דקאמר, לימא טעה ולא התפלל שחרית קודם חזור ומתפלל לאחר חצות, א"נ טעה ולא התפלל מנחה חוזר ומשלימה כל הלילה הל"ל. עכ"ל. והובאו דבריו בב"י (סי' ק"ח).

וכדברים אלו פסק לדינא בשו"ע (סי' ק"ח) - טעה או נאנס ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתיים, הראשונה מנחה והשניה לתשלומין וכו', טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתיים וכו', טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתיים וכו'. טעה ולא התפלל מנחה בע"ש מתפלל ערבית שתיים של שבת, הראשונה לערבית והשניה לתשלומין וכו', טעה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל במו"ש שתיים של חול וכו'.

והביא דברי הרשב"א בס"ג בזה"ל - הא דמשלים התפלה שהפסיד דוקא בזמן תפילה אבל בשעה שאינה זמן תפילה לא.

וכתב המהריק"ש (על הגליון שם) - ודוקא עם התפלה שבזמנה דהיינו שיהא סמוך לה בכדי שתתיישב דעתו עליו, כן כתבו הראב"ד (תפילה ג. ה.) והרשב"א ז"ל (ברכות כו, א ד"ה איבעיא). וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל (פ"ג מה' תפלה ה"ח) שכתב ומתפלל ומקדים תפלה שבזמנה ואחריה מתפלל התשלומין, ע"כ. וכיון שכתב משלם אותה תפלה בזמן תפלה הסמוכה לה ומקדים תפלה שבזמנה היה מספיק, דכיון שצריך להתפלל אותה בזמן תפלה הסמוכה לה ומקדים את שבזמנה ידוע הוא שאחר כך תפילת תפלת התשלומין, אלא ודאי לאשמועינן שצריך שתהיה מיד אחריה, ולכן כתב אחריה ולא כתב ואחר כך, וזה דקדוק נאות, אמנם לא דקדקתי כן אלא מפני שצאתי להראב"ד והרשב"א שכתבו כן בפרוש. עכ"ל.

והובאו דבריו בהגהות הרעק"א. וכיוצ"ב כתב הפר"ח (סי' ג.) דדוקא בעודו עוסק בתפילתו העקרית אחר ששהה כדי הילוך ד"א צריך להתפלל תפילת תשלומין, אבל אם הפסיק בין תפלה לתפלה והלך לעסקיו, שוב אינו מתפלל תפלת התשלומין, ודקדק כן הרשב"א מדאמרינן שמתפלל ערבית ב' ולא היה לו לומר אלא חוזר ומשלימה כל הלילה. עכ"ד ע"ש (מ"ש בזה ברע"ת ה"ב). והובאו דבריו בהגהות הרעק"א, ובשערי תשובה (סי' ק"ו).

אולם הא"י (א"י וא"ר סי' ד') כתב דאפשר דמי' הרשב"א והוא עוסק בתפילתו לא דוקא, אלא כל זמן התפלה עוסק בתפלה קרינן ביה, והיינו דמסיים אבל שלא בזמן תפלה וכו', משמע דעיקר תלוי בזמן התפלה, וכן נראה מדברי השו"ע והלבוש, וכן מבואר בב"י סי' פ"ה שפי' הכי דברי הרשב"א, וכן משמע בהגהת סמ"ק (סי' א) את מ"ד ובתשב"ץ (סי' רכ"ג), ומ"מ יש לחוש ולהחמיר להתפלל אותה בנדרה. עכ"ד.

וכיוצ"ב כתב החיי אדם (הל' תפילה כלל כ"ז סי' ט"ז) דלכתחילה תפילת התשלומין תיכף לאחר שתיים תפלת החובה, אבל בדיעבד שלא התפלל תיכף או שלא נזכר עד אחר שהתפלל שעה או שתיים, יסמוך על

והנה ההלכות קטנות והמנח"ש משווים תקיעת שופר לשאר מצות, ויש לעיין טובא בדבריהם שדימו דין שומע כעונה לשמיעת קול שופר, דיש לחלק ממצות שופר דהתם המצוה היא שמיעה "קולי" שופר וע"כ קולו ממש בעינין (וכמו שבארנו בס"ד בגליון ע"א) משא"כ בשאר מצות. תדע דלענין תקיעת שופר הפוסקים החמירו טובא שלא יהיה בה חשש עירבוב בקול השופר, והרבו לדון במי שעומד מחוץ לחדר וכדו' אם בכלל שומע קול הברה [ע"י **במ"ב** (סי' תקפו ס"ק ז) ו**בביאור הלכה** (שם ד"ה או)]. ולפי דבריהם ה"ה בכל המצות שיוצאים ע"י שומע כעונה, ומסתמת הפוסקים משמע דאין בזה קפידא. וכמו כן י"ל שאין להביא ראיה מההלכות קטנות לנייד כי י"ל דבת קול גרע טפי כי אפשר שהקול מחולק ומנותק לגמרי מדבור של המשמיע והוא נשמע מאוחר יותר מדרך המדברים.

שו"מ כדרכינו בדברי **הגרצ"פ זצ"ל** (מקראי קדש פורים סי' י) שכתב לדחות ד"י"ל דהא דמצינו במשנה ובגמרא לענין תקיעת שופר דאם קול הברה שמע לא יצא, הוא משום דבוקל שופר מעכב אם יש בקול תערובת של שופר אחר או שאינו ממין שופר, אבל בקריאת התורה או מגילה בכה"ג ששומע קול הקורא אלא שמועב גם קול אחר, יש לדון דשפיר יוצא, דהכל הוא מכח הקורא, וכל הקולות כשרים, אלא שיהיה מכח בר חיובא, כן נראה לכאורה וצ"ע בזה, עכ"ל. ובדרך זה כת' נמי **הצ"ח** (ח"ח סי' יא אות ה), **המנח"ש** (ח"ב סי' קיג וע"י עוד ח"א סי' לו ח"ב סי' קיב וח"ג סי' לח) ולפניהם **המנחת אלעזר** (ח"ב סי' עב).

והנה דברי **הגרצ"פ זצ"ל** סותרים דברי המומחים כמבואר לעיל, אלא שנראה שעיקר סברתו להקל כי הקול בא מכח בר חיובא, ובהו דא"י **בצ"ח** (סי' עב) אף אליבא דהגרצ"פ שצ"ל. [ועוד יש לצדד דמהני עכ"פ בקריאת המגילה, דנח" הפוסקים אם מצותה היא "לשמעו" או "לקרוא", ואם נימא דהמצוה היא רק השמיעה לא בעינן שוכ"ע, ולבריהם י"ל דכל ששומע המגילה ממש ודאי יש כאן פרסומי ניסא ויוצא יידי"ח, וכבר הארכנו בס"ד בפלוגתא זו בגליון נ"ב והבאנו שם דלמעשה נקטינן שהקריאה היא המצוה וע"כ בעינן שוכ"ע].

ובאג"מ (או"ח ח"ב סי' קח וח"ד קנה) כתב דאף אם נימא שהאמת כאמירת המומחים שלא נשמע קול האדם אלא קול אחר שנעשה מקולו, מטעם שכיון שעכ"פ רק כשהוא קורא נשמע הקול יש להחשיב זה כשמיעת קולו של המדבר דהרי קול זה שנשמע הוא כקולו ממש. ומנין לנו עצם כח השמיעה איך הוא שאולי הוא ג"כ באופן זה שנברא איזה דבר באויר ומגיע לאזנו. וכן מסתבר לפי מה שאומרים חכמי הטבע שהקול יש לו הלך עד האזן וגם יש קצת שיהיו זמן בהלכו, ומ"מ נחשב שהוא קול האדם. וגם לא ברור הדבר מה שאומרים שהוא קול אחר. ומטעם זה אפשר דאין למחות ביד אלו שרוצים לקרא המגילה ע"י המיקרופון מצד ההלכה. אך מ"מ כיון שלא ברור להיתר והוא ענין חדש, יש למחות כדי למונעם מלדרוך אחרי חדשות, ע"כ.

וע"י **בשבט הלוי** (ח"ה סי' פד) שהסכים לדברי האג"מ [אלא שבדבריו שם משמע שנקט שהרמקול מגביר הקול וע"כ מהני. וכן הוא **במנח"ש** (סי' עב)]. אולם כבר הובא לעיל שלפי המומחים אינו כן, והשבט הלוי אפשר שסמך על דברי האג"מ הנ"ל, עיי"ש. ועיי"ש עוד שסיים דמ"מ אם אחד כבר שמע (קריאת המגלה) בדיעבד ע"י רמקול, הייתי מחייבו לשמוע פעם ב' אבל בלי ברכה, כיון דמעיקר הדין קרוב שיצא, וכן אם יולד שמיעה ביד בטל הקריאה לגמרי לא לא עצה הנ"ל הייתי דן ע"פ בה. ושוי"מ דדעת **הגרי"ש** א **זצ"ל** (נאשרי הא"ש פי"ג אות טו) דלא יוצאים דרך הטלפון. וכן נקט **במשנה הלכות** (ח"ד סי' פח).

והחזו"א זצ"ל (מנח"ש פי"ג אות טו) אמר על דברי המנח"ש דאינו כ"כ פשוט דלא מהני, ויתכן דכיון שהקול הנשמע נוצר ע"י המדבר וגם הקול נשמע מיד דרך המדברים "אפשר" דגם זה חשיב כשומע ממש מפי המדבר או התוקע, וכמדומה לי שצריכים לומר לפי"ז דמה שאמרו בגמ' אם קול הברה שמע לא יצא, היינו מפני שקול הברה נשמע קצת לאחר קול האדם משא"כ בטלפון ורם - קול, ע"כ. [ומשמע שעכ"פ הסכים לדברי המנח"ש דקול הברה לא מהני לענין שומע כעונה. ואפשר דלשיטת המנח"ש קאמר].

ו. בשעת הדחק

ולפי"ז י"ל שבשעת הדחק כגון שאינו יכול לשמוע בלעדי מכשיר שמיעה או הטלפון עליו לשמוע ולא לפטור עצמו מהמצוה. וכן בנייד מחמת שהדבר קשה וכרוך בטרחה מרובה י"ל דאינם מחויבים לטרוח להוציאה ידי"ח ויש מקום להקל להוציאה ידי"ח ע"י טלפון בשעה שמבדיל לעצמו, בפרט דחובתם להוציאה ידי"ח הוא רק מכח ערבות וכבר נחלקו האחרונים אם איכא ערבות לנשים, ובנייד חזי לצרופי דעת המקילים בזה הלא המה **המוצל מאש** (סי' יב), **החק"ל** (סי' מח דף פב ד"ה וומ"מ, ועיי"ש ב"ה ושם ראיתי), **הישועות יעקב** (סי' קפו ס"ק ב), **הבית שלמה** (סי' יד ד"ה ואין לומר) ועוד פוסקים.

וכמו כן הרי הבדלה להרבה לשיטות חיובה מדרבנן ובדרבנן נמי יש סוברים דליכא ערבות כמבואר **בברכ"י** (סי' קכד ד"ה ולכל דו"ה תו חזיתיה) בשם **הזרע אברהם** (סי' יב), **בצל"ח** (מח. ד"ה ומדקטל), **בבית שלמה** (ח"א סי' יד ד"ה ואין להקשות דא"כ), **בתורת חסד** (ח"א סי' ה אות ז) ועוד. וגדולה מזו דחייבם של נשים בהבדלה תלויה במח' וכנ"ל. וש"מ **באג"מ** (ח"ד סי' צא אות ד) שכתב דאשה הנמצאת בבית החולים אם אי"א לה שתשמע הבדלה במקומה ודאי יש לה לשמוע ע"י הטלפון שיותר נוטה שיוצאה בה לבד ק"ש ובהמ"ז דהא דא"י. ו**בצ"ח** (שם) כתב דבשעת הדחק יש להתיר בזה אפ"י לכתחילה. [ולענין עניית אמן בברכות הנשמעות דרך מכשירים הנ"ל ע"י במנח"ש הנ"ל לשטתו דאין לענות אמן. וכן נקט **במועדים וזמנים** (ח"ו סי' קה). אולם **האג"מ** (ח"ד סי' צא אות ז) לשיטתו פסק שיש לענות אמן על ברכות אלו מספק. וע"י **בבאר משה** (ח"ג סי' קסו)].

ז. הוצאת ממון לזכות אביו ואמו או זקנו במצוה

ואף דבנייד דב"אם אביו" עסקינן, ושמא י"ל דחייב לטרוח משום מצות כבוד אב, אע"פ דיצטרך להוציא כסף עבור הנסיעה להוציאה ידי"ח והרי קיי"ל דכבוד אב ואם אינו אלא משל אב ולא משל ה"ב כמבואר **בשו"ע** (סי' רמ), הרי חייב לטרוח עבור המצוה ומה שנוסע במכונית ומוציא כסף כדי שלא לטרוח לגרמי הוא דעביד ואינו פטור מחמת זה, וכמפורסם בשם **הגר"ח** (תשובות והנהגות ח"ד הנהגות הגר"ח אות קיד) דבכה"ג חייב בכיבוד אב, וכן פסקו **הר צבי** (וי"ד סי' קצז), **התשובות והנהגות** (ח"ב סי' תמד) ועוד. [ובזה שמוציא אותה ידי"ח במצוה אמרינן דאיכא משום מ"ע, לא מבעיא לדעת **הגר"א** (סי' שמ ס"ק לו) דאף אם אין לאב הנאת הגוף איכא מ"ע דכבוד או"א, ודעת **החזו"א** (סי' קמט ס"ק ו) דאיכא חיוב, ועיי"ש מש"כ בזה. אלא אף לדעת **הרמ"א** (סי' רמ ס"ו כה) שפסק **כהמהרי"ק** (שרש קסו) דלא שייך כבוד אלא כגון מאכילו משקהו וכיו"צ דשייך לאב, אבל במלתא דלא שייך האב בגווה ואינו נהנה מגוף הדבר אינו חייב. שמא י"ל דמצוה נמי בכלל נהנה בעצמו].

אלא דנחלקו הפוסקים אם איכא משום כבוד "אבי אביו" או "אם אביו", דעת **המהרי"ק** (שרש ל), **הב"ש** (אה"ע סיקטו ס"ק טו) ו**הזרע אמת** (ח"ב סי' קמח) דליכא מצוה (ולפי **המהרי"ק** (הנהגות על סי' רמ) רק לפני אביו צריך לכבדו).

אולם דעת **הרמ"א** (סי' רמ ס"ו כה) ו**הב"ח** (ח"ב סי' קמח), **הב"ח** (ח"ב סי' קמח), **הדרישה** (שם), **הש"ך** (סי' כג), **הגר"א** (סי' לד), **הערוה"ש** (אות מד) ו**הבן איש חי** (שנה ב' שופטים אות לא) דאיכא חיוב משום כבוד אב ואם, וע"י **במנחת יצחק** (ח"א סי' קטז).

[וע"י עוד **בטו"ז** (ק' סי' רמ) דאין חילוק בזה בין בן הבת לבין בן ה"ב. וע"י **בספר חרדים** (פי"ב) שה"ה לזקנתו. וכ"כ **בשבט יעקב** (ח"ב סי' צד) והביאו **הברכ"י** (אות כג). וע"י **בשד"ח** (כללים מע' כ כלל קכא) שכתב דאינו חייב בכיבוד אבי אמו, וכן נקט **הגר"א** (שם), אבל **הערוה"ש** (שם) ו**הבן איש חי** (שופטים אות ל) פסקו שחייב. וע"י עוד **בספר חרדים** (פי"ב) שכתב דחייב זה הוא משום דבני בנים הרי הם כבנים, ו**בשד"ח** (מע' כ כלל קכא) כת' שהוא מדין כבוד אביו שיש נחת רוח לאביו שמכבד את סבו. ונפ"מ דלסוברים דכבנים ניהו י"ל דהוי דרבנן. וע"י **במגן מגבורים** (סי' קלט אות ב בא"ח) אם אמרינן בני נות כבנם].

ולמעשה בצירוף צדדים הנ"ל נרא' דרשאי לסמוך להוציאה ע"י הטלפון (אם ליכא אחר שיוכל להגיע לביתה).

מסקנא דדינא-

העולה לדינא, א' אין לצאת ידי"ח מצות שבשמיעה ע"י רמקול, טלפון ומכשירי שמיעה (פרט לאופן ששומע גם קול הטבעי של המוציא), ואם כבר שמע דרך רמקול או הטלפון ואחר כך נדמן לו לקיים המצוה ע"י שמיעה רגילה יחזור ויקיימנה פעם שניה בלא ברכה. ב' בשעת הדחק כגון שאין בידו מגילה ואינו יכול לשמוע ובידו לשמוע דרך טלפון, או שאינו שומע כלל אם לא דרך מכשיר השמיעה, עליו לשמוע באופן זה. וכן אם אין בידו להוציא את חברו ידי"ח הבדלה וכדו' רק דרך הטלפון יעשה כן (כשמברך אף לצורך עצמו).

הפוסקים שיוכל להתפלל אע"פ שאינו עוסק עכשיו בתפילה.

ואף המור וקציעה (סי' ק"ח) העלה דא"צ שיהא עוסק בתפלה דוקא, אלא כל דאכתי זמן תפילת החובה מצי להתפלל תפילת התשלומין.

והנה אע"ג דהא"ר והח"א ס"ל לדינא דמעיקר הדין מצי להתפלל תפלת תשלומין אף שלא סמוך לתפלת החובה, מ"מ אנו לא יצאנו מידי מח' הפוסקים, וע"כ נראה דאם מתפלל התשלומין שלא סמוך לתפילת החובה, עליו להתנות ולומר דאם אינו חייב בתפילה זו תהא לנדבה.

וכן כתב לדינא הפמ"ג [שם] וז"ל - וע"י א"ר אות ד' וסיים אם התפלל החובה והלך לעסקיו ורוצה להשלים התפילה ששכח שמתפלל נדבה יע"ש, ונכון הוא, וכלל הוא, כל ספק פלוגתא דרבנן יתפלל נדבה כבס"א, והיינו שיתנה ויאמר אם חייב אני הרי חובה ואם לאו נדבה.

וכ"כ החיד"א [מחזיק ברכה סי' ו' ובקו"א סי' א', קשר גדול סי' כ"ב ס"ק ה']. וכן העלה בכה"ח [סי' כ"א].

ולפי"ז נמצא דבנידון דידן שנוצר לאחר סיימו תפילת ערבית של שבת שלא התפלל מנחה, תו לא מצי להשלים תפלתו, כיון שאינו יכול להתנות שתהא תפלת נדבה, דקימ"ל [סי' ק"ז ס"א] דבשבת ויו"ט אין להתפלל נדבה.

וכ"כ להדיא בפמ"ג אחר דבריו הנ"ל - ובשבת ויו"ט אין מתפלל תפילת ספק דאין יתנה דאין מביאין נדבה בשבת.

איכרא דהמשנ"ב [סי' ט"ח] נקט דעיקר הדין כאחרונים דס"ל דמצי להתפלל תפלת תשלומין אף שלא סמוך לתפילת החובה, אלא דלכתחילה יותר נכון שיתנה דאם אינו חייב תהא תפלתו נדבה.

ולדבריו נמצא דאם ארע לו כן בשבת ויו"ט דאין מתפללין נדבה, שפיר מצי להתפלל תפילת התשלומין לשם חובה כעיקר הדין.

ועובדא הוה במי ששכח להזכיר יעלה ויבא במנחה של א' דר"ח שחל בע"ש (דינא הוא דאם נזכר אחר שחשיכה יתפלל ערבית שתיים, כיון דאף בתפילת ערבית אומר יעלה ויבא, וכמ"ש המג"א [סי' ק"ח ס"ח]), וכן נקט לדינא החיד"א [מחזיק ברכה סי' ט' וקשר גדול סי' כ"ב ס"ק כ'], וכן פסקו המשנ"ב [שם סי' ל"ד] והכה"ח [סי' נ"ז] ודלא כבנין אור"א, ונזכר בכך רק לאחר שסיימו תפילת ערבית. הנה דינו כד"ן הנוכר.

(אולם כ"ז בכה"ח דר"ח הוא ב' ימים, אולם אם חל ר"ח בע"ש ואינו אלא יום אחד, ושכח להזכיר יעלה ויבא במנחה ונזכר לאחר שחשיכה, אינו מתפלל ערבית ב' לתשלומין בכל גווני, כיון דבכה"ג אינו משלים אלא בתורת נדבה [כמ"ש השו"ע סי' ק"ח ס"א], ובשבת אין מתפללין תפילת נדבה כמ"ש השו"ע [סי' ק"ח ס"א] - וכמ"ש החיד"א [מחזיק ברכה סי' ק"ח ס"ק י'], והובאו דבריו בשערי תשובה [סי' חז], וכן פסק המשנ"ב [סי' ק"ח ס"ק ל"ז].

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

עניני שבת קדש - קבלת שבת (ה)

חזרת הנשמות לגיהנם רק לאחר זמן תוספת שבת - וינוהגים לומר והוא רחום וברכו באריכות ונועם כדי להוסיף מחול על הקדושה. [דכל שמוסף (י"ל בתפילת ערבית) אין הנשמות חוזרים לגיהנם. ורקח. וכן משמע בהקדמת הזוה"ק דף י"ד ע"ב דאין הרשעים חוזרים לגיהנם עד שמבדילין ישראל על הכוס. וכתב החסד לאברהם אות א' נראה שכל זמן שלא גמרו כל ישראל מהניח קדושת שבת אין הדין חוזר עליהם בכל תוקף, וכל אחד שמתאחר מועיל טוב ופועלתו לפניו" (כף החיים שם, יב).

- "וכתוב בספר התנין, **אם נשמתו של אדם בגיהנום, בכל יום שישו מוציאם אותה מגיהנום בעת שהיה רגיל בעולם הזה לשבת, וכן בתוספת מקודש על החול במוציא שבת, המאחר - מאחרין אותו שלא להכניסו לגיהנום, והממהר - ממהרין אותו להכניסו.**

ועל כן צריך להזהר בזה מאד, ומוטל על כל אדם להזהיר בני ביתו על תוספת שבת וביחוד בימים הקצרים של ימות החורף... (יסוד ושרש המבדלה ח, א)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"